

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ԿԱՐՆԵՑԻ ՊՂՆՁԱԳՈՐԾ ՍԵԴՐԱԿԻՆ ՂԱԶԱ/ԱՆՃԵԱՆ. 35 ԱՄԱՑ/ 1892:

255. Տապանաքար, դեղնավուն կրաքարից, ուղղանկյունաձև: Վրան՝ 4 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ/ ՄԱՐՄԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԶԵՌՆԻ/ՇԵԱ/ՆՑ. 72 ԱՄԱՑ Ի... ՈՒՆՎԱՐԻ 1891 ԱՄԻ:

256. Տապանաքար, նույնատիպ կրաքարից, ուղղանկյունաձև: Վրան՝ 4 տող.

ԿԱՐՆՕ ՇԲԷԿ/ ԳԻՒՂԱՑԻ ՀԱՑԱԳՈՐԾ/ ՍԱՐԳԻՍ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ/. ՎԱԽՃ. 1901... ԱՄՈՒՑ:

257. Տապանաքարի պատվանդան, շրջված վիճակում. կողքին՝ 5 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ/ ՇԱՀԱՍԷՍ ՍՏԵՓԱՆԻ/ ՔԷՉԻԵԱՆԻ/. ԾՆ. Ի 1840 ՅՈՒՆԻՍԻ/ ՎԱԽՃ. 1901, ՄԱՅԻՍԻ 2:

258. Կոթող, դեղնավուն կրաքարից, քանդակազարդ: Վրան՝ 6 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ/ ՎԱՐԴՈՒՀԻ/ ՍԻՄԷՕՆԵԱՆ ԶԱԼԻՔԵԱՆՑ/. ԾՆ. 1859, ՄԱՐՏԻ/ 23. ՎԱԽՃ. 1897/ ՕԳՈՍՏ. 28:

Գերեզմանոցում կան նաև այլ արձանադրություններ, որոնք վերարերում են դարձնում 20-ական թվականներին, նպատակաճարմար չենք դնել ղեկավարել ներկա ժողովածուում:

ԲՈԳԱՏՈՅԵ /ՆԱԽԿԻՆ՝ ԲԱԽՉԻԵԼԻ/

Այգիներով հարուստ այս դյուղը գտնվում է Սիմֆերոպոլից շուրջ 50 կմ հեռավորությամբ դեպի արևելք, Բելոդորսկ շրջանային կենտրոնից 15 կմ հարավ-արևմուտք: Գյուղը հիմնադրել են Հայ դադթականները XIV դարում: Այն առավել հայտնի է Ս.Փրկիչ կամ Ս.Եղիա վանքով⁶⁶, որը հորինվածքային ինքնատիպությամբ եվրոպականացված ճարտարապետության նմուշ է: Կառուցված է գյուղի հյուսիսարևելյան ծայրամասում, դեղնավուն կրաքարով: Ս.Եղիա եկեղեցին (18,0x8,5մ) ունի երեք մուտք, հարավայինը և հյուսիսայինն աչքի են ընկնում պաշտոնական կամարներով, իսկ արևմտյանը՝ այսպես կոչված «սելջուկյան շղթայով»: Տաճարը (6,15x20x11,9մ) բաժանված է երեք մասի, որոնց ծածկերը հենված են երեք ամուր կամարների վրա: Յուրաքանչյուրը է տրված շենքի արևելյան հասվածին, որի կենտրոնական աբսիդը արտաքուստ չի երևում: Բեմի առաստաղին և շուրջը առ. այսօր պահպանվել են որմնակարներ՝ Բրիտոսի խաչելությամբ, համարձեման, աստղալից երկնքի և հրեշտակների տեսարաններով: Տաճարը հարուստ է նաև պատկերաքանդակներով:

Ս.Եղիա տաճարի շուրջ եղել են մի շարք կառույցներ՝ ընկելի սենյակներ, տնտեսական շենքեր, վերնաաներ՝ ուխտավորների համար, սառնորակ աղբյուր և այլն, որոնք մեզ են հասել ավերակների տեսքով⁶⁷: Մինչև XIX դարի 60-ական թվականները այս հուշարձանախմբում եղել են տասնյակ վիմադրեր, որոնցից մի քանիսի մասին դադափար ենք կազմում նախորդ հրատարակությունների շնորհիվ: Ահա դրանք.

⁶⁶ Տե՛ս Դավիթ ավ. քառանկյուն Ծախվերդյանց, Ս.Փրկչավանք ի խրիմ (Նամակ խարստութեանդից. «Արարատ», 1870, N.10, էջ 242-243: Հմտ: А.П.Якобсон, Средневековый Крым, с.116.

259. Եկեղեցու արեմայան գուան բարավորին.
Վերսաին նորոգեցաւ. եկեղեցին Փրկչին...

Հրատ. Բժշկյան, 261, Տեր-Աբրահամյան, Բ, 124:

260. Հարաւային գուան բարավորին.
Ահա այս է գուռն էին,
Վանկա անուանի որ սր Փրկչին,
Արգեամը ծախիւք Հայոց ազգին,
Որք Խարասու իսկ բնակին.
Նորոգեցին վերսաին...թուլին՝
1810. յաւնւարի 6-ին:

Հրատ. Բժշկյան, 261, Տեր-Աբրահամյան, Բ, 125:

261. Խաչքարերից մեկի վրա՝
ՅԼԻԶԼԱԽԼԱՎԻ Է ԽԱՅԱ ԿԱՓԱՅԻ ԱՄԱՆԻ ԿԻՐԱԿՈՒՅ:

Հրատ. Բժշկյան, 260:

Այս վանքի նշանավոր «Փրկչաբարը», որ ավանդութեան համաձայն բերված է եղել Անիից, հետագայում տարվել է Նոր Նախիջևան և այժմ գտնվում է Ա. Կարապետ եկեղեցում:

Ա Փրկիչ վանքի անունով մերձակա սարը կոչվել է «Մանասարը դաղի»- Վանասար:

ԶԵՄԼՅԱՆԻՉՆՈՅԵ/ ՆԱԽԿԻՆ՝ ՕՐԹԱԼԱՆԿ/

Երբեմնի Հոյաշա այս գյուղը գտնվում է Բախչիեի գյուղից շուրջ 4 կմ դեպի արևելք: Մ. Բժշկյանի ճանապարհորդութեան ժամանակ Օրթալանկը բնակեցված է եղել հույներով, որոնք օգտվել են Հայոց երկու՝ Ս. Համբարձում և Ա. Եղիա եկեղեցիներից: Առաջինը ունեցել է գոթական առճարի ձև, քառակամար, կիսաբոլոր խորաններով և երկու մուտքերով: Որմնամույթերին քանդակված են եղել խաչեր: Այժմ ոչ մի վիմագիր չի պահպանվել, իսկ Բժշկյանի օրոք եղել են հետևյալները.

262. Աջակողմյան որմնամույթի մեծ խաչքարին.
ՏՐ ԱԾ ՅՍ ՔՍ:

263. Բարավորի սպիտակավուն քարին՝
Աճեմիսասոցի է այս Ենկիպէկ մահաւելսիս... ԼՀամբարձումն... սորին եւ մը...սլէկին,
ձանիին...ցն Մարգարսին...զարմիցն. ԹՎ. ՌՃԽԹ (1700) յուլիսին՝:

Հրատ. Բժշկյան, 262:

67 Ղրիմի մարզի համապատասխան կազմակերպությունները որոշել են առաջիկայում մեղադրոգել Ս. Փրկչի վանական համալիրը: